

Regional handlingsplan för förebyggande rusmedelsarbete samt förebyggande av våld i nära relation för kommuner och välfärdsområde i Österbotten 2026-2029

xx.xx.202x, § xx

Österbottens välfärdsområde
Pohjanmaan hyvinvointialue

Innehåll

1. Inledning

2. Rusmedelsförebyggande arbete

- Lag om organiserandet av det rusmedelsförebyggande arbetet (523/2015)
- Vårdförhållandes och kommunernas gemensamma lagstadgade uppgifter inom det förebyggande rusmedelsarbetet
- Grunderna i det förebyggande rusmedelsarbetet
- Regional lägesbild över rusmedelsanvändning och spel om pengar

3. Förebyggande av våld i nära relation

- Lagar, direktiv och styrning av förebyggande arbete
- Vårdförhållandes och kommunernas ansvar i våldsförebyggande arbete
- Regional lägesbild över våld i nära relationer

4. Strukturer och nätverk

- Nationell ledning av förebyggande rusmedelsarbete och våld i nära relation
- Strukturer för förebyggande arbete inom vårdförhållendet
- Strukturer för förebyggande rusmedelsarbete i kommunerna
- Nätverk för förebyggande arbete i Österbotten

5. Mål och åtgärder 2026-2029

Bilagor

- Fyra vindars handlingsmodell
- Strukturer för rusmedelsförebyggande arbete i kommunerna i Österbotten
- Resultat från mognadsanalys för ledningen av det rusmedelsförebyggande arbetet i Österbottens vårdförhållende och kommunerna

1. Inledning

Förebyggande arbete utgör en central del i främjandet av hälsa, välbefinnande och trygghet för individer, grupper och samhället i stort. Användning av alkohol, narkotika, tobak, nikotinprodukter samt spel om pengar och våld i nära relation medför betydande hälsomässiga, sociala och ekonomiska konsekvenser. Dessa påverkar inte enbart den enskilda individen och dess närstående, utan även arbetsförmåga, produktivitet och belastar kommunernas och välfärdsområdets tjänster och ekonomi.

Kommuner och välfärdsområden har enligt lag en skyldighet att organisera förebyggande arbete inom rusmedelsområdet och att motverka våld i nära relationer. Det förebyggande arbetet är en strategisk insats för att minska risker, förebygga skador och skapa långsiktigt hållbara lösningar. Arbetet förutsätter samverkan mellan välfärdsområdet, kommunerna, tredje sektorn och övriga lokala aktörer.

Den regionala handlingsplanen har utarbetats i samarbete mellan kommunerna och Österbottens välfärdsområde. Planen baseras på Fyra vindars modell, som integrerar främjande av psykisk hälsa med förebyggande arbete kring rusmedel, spel om pengar och våld i nära relationer. Syftet är att säkerställa ett långsiktigt, evidensbaserat och samordnat arbete som omfattar alla åldersgrupper. Handlingsplanen utgår från nationella riktlinjer och lagstiftning.

Rusmedelsbruk, psykisk ohälsa, våld i nära relationer och spelproblem är ofta samman-länkade. Ett helhetsperspektiv är därför nödvändigt, där insatserna samordnas och förstärker varandra. Handlingsplanen konkretiserar aktuella utmaningar, strukturer och mål för det förebyggande arbetet i Österbotten. Genom en gemensam regional plan skapas förutsättningar för hållbara, resurseffektiva och verkningsfulla insatser på individ-, grupp- och samhällsnivå.

”Tillsammans skapar vi ett tryggare och mer välmående Österbotten – genom samordnat, förebyggande arbete ”

2. Rusmedelsförebyggande arbete

Lag om organiserandet av det rusmedelsförebyggande arbetet (523/2015)

- Arbetet för att förebygga och minska skador relaterade till rusmedel styrs av lagen om organisering av det förebyggande rusmedelsarbetet (523/2015). Syftet med lagen är att främja jämlikhet i hälsa och välfärd samt att säkerställa förutsättningarna för det förebyggande arbetet, genom att stödja välfärdsområden och kommuner i utvecklingen och genomförandet av insatserna.
- Lagen omfattar förebyggande av skador och minskning av användning av tobaks- och nikotinprodukter, alkohol, narkotika och andra berusningsmedel, såsom läkemedel, samt penningspel.
- Enligt § 5 i lagen om organisering av det förebyggande rusmedelsarbetet (523/2015) är välfärdsområdets uppgift att stödja kommunerna inom sitt område i genomförandet och utvecklingen av det förebyggande rusmedelsarbetet, samt att ansvara för uppgifter inom social- och hälsovårdstjänsterna som rör detta arbete. Kommunens uppgift är i sin tur att organisera det förebyggande rusmedelsarbetet utifrån lokala behov och att utse ett ansvarigt organ för arbetet.
- Övriga lagar som påverkar det rusmedelsförebyggande arbetet är: **Lagen om organisering av social- och hälsovården (612/2021, Hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010), Socialvårdslagen (1301/2014), Tobakslagen (549/2016) och Spelregleringen i Lotterilagen (1047/2001)**

Källa: Lag om organiserandet av det rusmedelsförebyggande arbetet 523/2015, 5 och 6 §, Finlex.fi

Lag om organiserandet av social- och hälsovård 612/2021, 6 och 7 §, Finlex.fi

Välfärdsområdets och kommunernas gemensamma lagstadgade uppgifter inom det förebyggande rusmedelsarbetet:

- Beakta det förebyggande rusmedelsarbetet som en del av det övergripande arbetet med att främja hälsa och välfärd, samt inkludera det i planering och uppföljning.
- Följa upp rusmedelssituationen regionalt och inom olika befolkningsgrupper samt informera om resultaten.
- Kommunifiera om skadeverkningar av rusmedel och penningsspel samt om hur dessa kan minskas – både på individnivå och till hela befolkningen.
- Stärka och stödja kompetensen inom det förebyggande rusmedelsarbetet i alla uppgifter som utförs av kommunen och välfärdsområdet.
- Främja och presentera förebyggande insatser inom olika förvaltningsområden.
- Samordna insatser mellan kommunen, välfärdsområdet och andra aktörer.
- Främja invånarnas möjligheter till delaktighet och påverkan ur ett förebyggande rusmedelsperspektiv.

Grunderna i det förebyggande rusmedelsarbetet

- **Stärka skyddsfaktorer** som påverkar användningen av rusmedel, tobaks- och nikotinprodukter samt spel om pengar, och **ta bort eller minska riskfaktorernas inverkan**.
- **Påverka kunskap och attityder** kring rusmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar, samt säkerställa att grundläggande rättigheter för personer med beroendeproblem uppfylls.
- **Förebygga och minska användningen** av alkohol, tobaks- och nikotinprodukter, narkotika samt läkemedel som används för berusning, liksom spel om pengar, och de hälsomässiga, sociala och ekonomiska skador dessa orsakar för individer, gemenskaper och samhället.

Exempel på skyddsfaktorer:

- En trygg och uppmuntrande hemmiljö och uppväxtmiljö
- Tidig fostran och grundutbildning som stödjer tillväxt och utveckling
- Goda känslö- och interaktionsfärdigheter
- Trygga och förtroendefulla sociala relationer i närmiljön
- En kultur som förebygger rusmedelsskador, tobaks- och nikotinbruk samt spelproblem och som motverkar stigma
- Svår tillgång till rusmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller spel om pengar (t.ex. strikt ålderskontroll)

Exempel på riskfaktorer:

- Mångsidiga problem i uppväxtmiljön, såsom våld, försummelse, otrygghet och utanförskap
- Problem med försörjning eller sysselsättning
- Ensamhet, svaga sociala relationer, sjukdom
- En kultur som är positivt inställd till rusmedel och andra beroendeframkallande aktiviteter
- Lätt tillgång till rusmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller spel om pengar (t.ex. svag ålderskontroll)

Regional lägesbild över rusmedelsanvändning och spel om pengar

Faktorer som förutser rusmedelsskador

- Trots att Österbotten uppvisar lägre indikatorer än riket, kan både positiva och negativa utvecklingstrender urskiljas.
- Den psykiska påfrestningen bland personer i åldern 20–64 år har minskat. Även andelen unga utanför utbildningssystemet samt antalet mottagare av utkomststöd har gått ned. Positivt är också att utkomststödet till unga har minskat.
- Samtidigt ökar arbetslösheten och långtidsarbetslösheten. Tillsammans med en ökning av placeringar av barn utanför hemmet samt en viss ökning av bostadslöshet utgör dessa faktorer risker som kräver ett fortsatt och förstärkt förebyggande arbete.

Uppföljningsindikatorer - Faktorer som förutser skador av rusmedel

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
Ensamboende bostadslösa/ 1000 invånare, ind.483, år 2024 (2023)	0,6 (0,5)	0,7 (0,6)
Barn 0–17 år som placerats utanför hemmet, % av befolkningen i samma ålder, ind.191, år 2024 (2023)	0,9 (0,8)	1,6 (1,6)
Ungdomar 17–24 år personer utanför utbildningssystemet, % av befolkningen i samma ålder, ind.3219, år 2023 (2022)	6,6 (7,1)	8,2 (8,3)
Utkomststödstagare under året, % av invånarna, ind.493, år 2024	4,4 (4,8)	6,7 (6,9)
18 - 24-åriga mottagare av utkomststöd, % av befolkningen i samma ålder, ind.405, år 2024 (2023)	7,2 (8,1)	13,2 (14,0)
Arbetslösa, % av arbetskraften, ind.181, år 2024 (2023)	6,5 (5,8)	10,8 (9,8)
Långtidsarbetslösa, % av de arbetslösa, ind.326, år 2024 (2023)	25 (24,3)	33,6 (34,1)
25 - 64-åriga sjukpensionstagare, % av befolkningen i motsvarande ålder	4,9 (5,0)	5,8 (6,0)
Andelen personer som upplever betydande psykisk påfrestning (%), 20 - 64-åringar, ind.4355, år 2024 (2022)	15,1 (20,0)	19,8 (19,3)
Andelen personer som upplever betydande psykisk påfrestning (%), 65 år och äldre, ind.4356, år 2024 (2022)	8,4 (8,7)	9,7 (9,7)

Rusmedelsanvändningens inverkan på välmåendet

- Österbotten uppvisar både positiva utvecklingar och kvarstående utmaningar relaterade till rusmedelsanvändningens inverkan på befolkningens välmående.
- En tydlig positiv trend är den markanta minskningen av alkoholrelaterade dödsfall. Även brott mot liv och hälsa, rattfylleri samt narkotikabrott visar en nedåtgående utveckling.
- Samtidigt ökar vårdbehovet kopplat till rusmedelsanvändning. Antalet patienter som vårdas på sjukhus har stigit, särskilt i åldersgruppen 25-64 år, även bland unga noteras en liten ökning.
- Förekomsten av hepatit C-infektioner har ökat, liksom kostnaderna för boendeservice inom missbruksrehabiliteringen, vilka har stigit avsevärt.
- Dessa utvecklingar understryker vikten av fortsatt satsning på förebyggande insatser och stödåtgärder.

Uppföljningsindikatorer -Rusmedelsanvändningens inverkan på välmåendet

Indikatorer	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
Brott mot liv och hälsa som kommit till polisens kännedom / 1000 invånare, ind.3113, år 2024	5,5 (5,7)	8,1 (7,8)
Rattfylleri som kommit till polisens kännedom / 1000 invånare, ind.3089, år 2024	2,5 (2,6)	2,8 (2,8)
Narkotikabrott som kommit till polisens kännedom / 1000 invånare, ind. 3093, år 2024	4,0 (4,3)	4,8 (4,8)
Alkoholrelaterade dödsfall, antalet förlorade levnadsår (PYLL) i åldern 25–80 år, ind.3963, år 2023	141 (212)	233 (250)
Patienter som vårdats på sjukhusens och hälsovårdscentralernas vårdavdelningar på grund av rusmedel / 1000 invånare, ind.1278, år 2024	2,3 (1,9)	2,2 (2,4)
15-24 åringar som vårdats på sjukhusens och hälsovårdscentralernas vårdavdelningar på grund av rusmedel / 1000 i samma ålder, ind.750, år 2024	2,2 (2,1)	1,9 (2,2)
25-64 åringar som vårdats på sjukhusens och hälsovårdscentralernas vårdavdelningar på grund av rusmedel / 1000 i samma ålder, ind.713, år 2024	3,3 (2,5)	2,9 (3,3)
Vårdperioder inom slutenvård för personer med alkohol- och narkotikarelaterade sjukdomar i åldern 65 år och över / 1 000 personer i samma ålder, ind.3561, år 2023	2,4 (2,2)	3,4 (3,5)
Hepatit C-infektioner (alla smittvägar sammanlagt) / 100 000 invånare, ind.3172, år 2024	15,1 (13,5)	19 (20,1)
Nettodriftskostnader för boendesevice för personer i missbrukarrehabilitering, euro / invånare, ind.5741, år 2024	7,1 (0,4)	8,8 (11,1)

Barn och ungas rusmedels- användning och spel om pengar

Användning av tobak, e-cigarettor och snus

- I Österbotten är den dagliga användningen av nikotinprodukter högre än riksgenomsnittet och har ökat sedan föregående mätning, särskilt bland elever i årskurs 4–5, högstadiet samt inom yrkesutbildningar.
- Yrkesutbildningarna framstår som det mest problematiska området, där snus är den mest förekommande produkten.
- Rökning minskar och ligger nu i nivå med riket, vilket är en positiv utveckling. Däremot ökar användningen av e-cigarettor bland högstadiel elever, medan den nationellt minskar. Inom yrkesutbildningar är användningen av e-cigarettor lägre än riksgenomsnittet, vilket utgör en styrka att vidareutveckla.
- Sammantaget ligger Österbotten på en högre nivå än riket för flera indikatorer, vilket understryker behovet av riktade insatser i skolmiljöer och tidigt förebyggande arbete.

Uppföljningsindikatorer –Barn och unga

Indikatorer	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
TOBAK OCH E-CIGARETTER		
Har använt tobak, e-cigarett, snus eller nikotinpåsar minst en gång, % av eleverna i årskurs 4 och 5 , ind.4823, år 2025 (2023)	6 (5)	5 (5)
Använder e-cigarett dagligen, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind.4733, år 2025 (2023)	6 (5)	5 (7)
Röker dagligen, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind. 288, år 2025 (2023)	2 (4)	2 (5)
Använder dagligen tobak, e-cigarett, snus eller nikotinpåsar, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind.4730, år 2025 (2023).	15 (12)	10 (11)
Använder e-cigarett dagligen, % av studerande i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.4735, år 2025 (2023)	2 (2)	2 (3)
Röker dagligen, % av studerande i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.3921, år 2025 (2023)	1 (2)	1 (2)
Använder dagligen tobak, e-cigarett, snus eller nikotinpåsar, % av studerande i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.4732, år 2025 (2023)	11 (8)	8 (7)
Använder e-cigarett dagligen, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.4734, år 2025 (2023)	4 (5)	7 (6)
Röker dagligen, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.3936, år 2025 (2023)	6 (10)	6 (14)
Använder dagligen tobak, e-cigarett, snus eller nikotinpåsar, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.4731, år 2025 (2023)	33 (30)	27 (26)
SNUS		
Använder snus dagligen, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind.335, år 2025 (2023)	6 (7)	2 (4)
Använder snus dagligen, % av studerande i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.344, år 2025 (2023)	4 (4)	1 (2)
Använder snus dagligen, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.353, år 2025 (2023)	19 (22)	6 (13)

Alkohol, droger och spel om pengar

- Andelen ungdomar som uppger att de är ordentligt berusade minst en gång per månad är högre i Österbotten än i riket och visar en ökande trend inom yrkesutbildningar, vilket utgör ett tydligt riskområde.
- Droganvändningen är genomgående lägre än riksnivån och fortsätter att minska, men försprånget minskar något i gymnasiet och yrkesutbildningar.
- Spel om pengar bland elever i högstadiet och gymnasiet ligger i nivå som riksgenomsnittet, medan yrkesutbildningar uppvisar en något mer positiv trend.
- Det är av stor vikt att insatser mot alkoholkonsumtion prioriteras inom yrkesutbildningar, att det drogförebyggande arbetet bibehålls samt att spel om pengar bland gymnasieelever fortsatt följs upp.

Uppföljningsindikatorer –Barn och unga

Indikatorer	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
ALKOHOL		
Ordentligt berusad minst en gång i månaden, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind.289, år 2025 (2023)	8 (11)	7 (9)
Ordentligt berusad minst en gång i månaden, % av studerande i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.3920, år 2025 (2023)	14 (16)	12 (15)
Ordentligt berusad minst en gång i månaden, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.3935, år 2025 (2023)	21 (20)	17 (22)
DROGER		
Har provat cannabis minst två gånger, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind.488, år 2025 (2023)	2 (4)	4 (5)
Har provat cannabis minst två gånger, % av studerande i gymnasiet , ind.489, år 2025 (2023)	2 (4)	5 (7)
Har provat cannabis minst två gånger, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.490, år 2025 (2023)	5 (6)	9 (11)
Prövat på olagliga droger minst en gång, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind.290, år 2025 (2023)	4 (6)	6 (8)
Prövat på olagliga droger minst en gång, % av eleverna i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.3922, år 2025 (2023)	5 (7)	9 (12)
Prövat på olagliga droger minst en gång, % av eleverna i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.3937, år 2025 (2023)	8 (10)	14 (17)
SPEL OM PENGAR		
Spelar om pengar varje vecka, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind.3146, år 2025 (2023)	6 (7)	6 (5)
Spelar om pengar varje vecka, % av studerande i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.3151, år 2025 (2023)	4 (3)	4 (3)
Spelar om pengar varje vecka, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.3156, år 2025 (2023)	5 (7)	6 (7)

Rusmedlens tillgänglighet

- Minderårigas köp av cigaretter är lägre än riksgenomsnittet i högstadiet och gymnasiet, men överstiger riksnivån inom yrkesutbildningar.
- Minderårigas inköp av alkohol via butik eller servering är lägre än riksgenomsnittet i högstadiet och gymnasiet, men har ökat inom yrkesutbildningar, där Österbotten nu ligger över riksnivån.
- Den upplevda tillgängligheten till droger är genomgående lägre än på riksnivå, även om andelen ungdomar som upplever hög tillgänglighet är betydande i samtliga årskurser.
- Sammantaget bör tillsyn av alkohol och tobak samt skolbaserade insatser prioriteras vid yrkesutbildningar, samtidigt som fungerande arbetssätt i högstadiet och gymnasiet bibehålls.

Uppföljningsindikatorer –Rusmedlens tillgänglighet

Indikator	Österbottens vårdsområde	Hela landet
CIGARETTKÖP		
Minderårigas cigarettköp i detaljhandeln, % av elever i årskurs 8 och 9, ind.4876, år 2023	6	7
Minderårigas cigarettköp i detaljhandeln, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter, ind.4878, år 2023	13	12
Minderårigas cigarettköp i detaljhandeln, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid gymnasiet, ind.4877, år 2023	6	7
INKÖP Av ALKOHOL		
Minderårigas inköp av alkohol från detaljhandel eller serveringsställe, % av elever i årskurs 8 och 9, ind.4879, år 2025	8 (13)	9 (14)
Minderårigas inköp av alkohol från detaljhandel eller serveringsställe, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter, ind. 4881, år 2025	16 (12)	13 (18)
Minderårigas inköp av alkohol från detaljhandel eller serveringsställe, % av studerande i årskurs 1 och 2 i gymnasiet, ind.4880, år 2025	8 (11)	9 (12)
LÄTT ATT SKAFFA DROGER		
Lätt att skaffa droger på den egna orten, % av elever i årskurs 8 och 9, ind.4882, år 2023	44	53
Lätt att skaffa droger på den egna orten, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter, ind.4884, år 2023	53	63
Lätt att skaffa droger på den egna orten, % av studerande i årskurs 1 och 2 vid gymnasiet, ind.4883, år 2023	50	60

Rusmedelsanvändning och spel om pengar hos personer i arbetsför ålder

Sammanfattning

- Österbotten uppvisar ett mer gynnsamt läge än riket avseende alkoholkonsumtion, spel om pengar och cannabisanvändning, och rökningen minskar i snabbare takt än nationellt.
- Däremot är den dagliga användningen av nikotinprodukter, särskilt snus och nikotinportioner, fortsatt högre än riksgenomsnittet.
- Vidare visar indikatorer för rökning under graviditet samt problemspelande en negativ utveckling i jämförelse med riket.
- Det förebyggande arbetet bör därför prioritera insatser mot rökning under graviditet, daglig nikotinanvändning och problemspelande, samtidigt som framgångsrika strategier inom alkohol- och drogområdet bibehålls och förstärks.

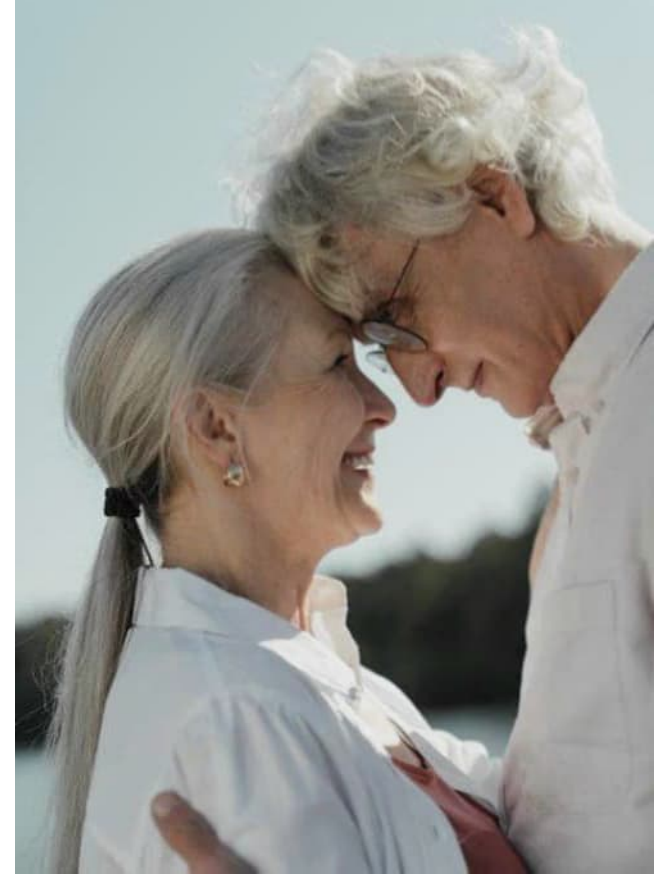

Uppföljningsindikatorer –Personer i arbetsför ålder

Indikator	Österbottens vårdsområde	Hela landet
ALKOHOL		
Andelen personer som dricker alkohol i berusningssyfte (AUDIT-1f), % av 20-64 åringar, ind.4419, år 2024 (2022)	6,5 (9,9)	9,8 (10,6)
Andelen personer som dricker för mycket alkohol (AUDIT-C), % av 20-64 åringar, ind.4412, år 2024 (2022)	19 (25,9)	27,9 (29,0)
TOBAKSPRODUKTER		
Andelen personer som röker dagligen, % av 20-64 åringar, ind.4405, år 2024 (2022)	8,6 (10,1)	10,2 (11,3)
Andelen som dagligen använder tobaks- eller nikotinprodukter, % av 20-64 åringar, ind.4996, år 2024 (2022)	18,3 (19,4)	17,3 (16,1)
Andelen kvinnor som rökt efter den första trimestern av graviditeten, % av alla föderskor, ind.3070, år 2024 (2023)	3,1 (2,4)	2,7 (3,0)
Andelen kvinnor som rökt under graviditeten, % av alla föderskor, ind. 3069, år 2024 (2023)	5,5 (4,7)	6,3 (7,1)
SNUS		
Andelen snusanvändare som snusar dagligen, % av 20-64 åringar, ind.3983, år 2024 (2022)	5,3 (8,3)	2,5 (3,7)
DROGER		
Andelen personer som använt cannabis under de senaste 12 månaderna, % av 20-64 åringar, ind.4551, år 2024 (2022)	2,0 (1,9)	4,9 (5,1)
SPEL OM PENGAR		
Spelar om pengar minst en gång i veckan under de senaste 12 månaderna, % av 20-64 åringar, ind.3270, år 2024 (2022)	13,9 (16,5)	19,7 (21,8)
Problem med spelande om pengar under de senaste 12 månaderna (%), ind.3276, år 2024 (2022)	2,9 (2,2)	3,7 (3,9)

Rusmedels- användning och spel om pengar hos äldre

Sammanfattning

- Österbotten uppvisar ett tydligt mer gynnsamt läge än riket avseende alkoholkonsumtion bland äldre, och försprånget ökar även när det gäller alkoholdödlighet.
- Daglig rökning är fortsatt lägre än riksgenomsnittet, men en uppåtgående trend i Österbotten minskar skillnaden.
- Spel om pengar förekommer mer sällan än i riket, och utvecklingen är positiv i gruppen 75 år och äldre.
- Det förebyggande arbetet bör därför prioritera tobaksavvänjning för personer 65 år och äldre, samtidigt som framgångsrika insatser mot riskbruk av alkohol bibehålls och förstärks. Spelvanor bör fortsatt följas upp för att säkerställa den positiva utvecklingen.

Uppföljningsindikatorer – Seniorer 65 år+

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
ALKÖHOL		
Andelen personer som dricker för mycket alkohol (AUDIT-C), % av 65 år och äldre, ind.4413, år 2024	24,6 (24,0)	35,3 (32)
Andelen personer som dricker alkohol i berusningssyfte (AUDIT-1f), % av 65 år och äldre, ind.4420, år 2024	4,7 (4,0)	5,7 (4,8)
Andelen personer som dricker för mycket alkohol (AUDIT-C), % av 75 år och äldre, ind.4414, år 2024	14,1 (16,2)	23,4 (19,6)
Andelen personer som dricker alkohol i berusningssyfte (AUDIT-1f), % av 75 år och äldre, ind.4421, år 2024	1,1 (3,2)	2,7 (2,8)
Alkoholödlighet i åldrarna 65 år och över / 100 000 i samma ålder, ind.5124, år 2024	30,7 (40,5)	59,2 (66,4)
TOBAKSPRODUKTER		
Andelen personer som röker dagligen, % av 65 år och äldre, ind.4406, år 2024	5,8 (4,8)	6,5 (6,2)
Andelen personer som röker dagligen, % av 75 år och äldre, ind.4407, år 2024	2,7 (2,3)	3,2 (3,0)
SPEL OM PENGAR		
Spelat om pengar minst en gång i veckan under de senaste 12 månaderna, % av 65 år och äldre, ind.3271, år 2024	23,5 (24)	27,4 (28,1)
Spelat om pengar minst en gång i veckan under de senaste 12 månaderna, % av 75 år och äldre, ind.3272, år 2024	17 (18,3)	20,8 (21,0)

3. Förebyggande av våld i nära relation

Förebyggande av våld i nära relationer

- Förebyggande arbete mot våld i nära relationer främjar välbefinnande, hälsa och säkerhet för individer, familjer och samhällen. Våld i nära relationer orsakar omfattande fysiska, psykiska, sociala och ekonomiska skador, inte bara för dem som utsätts utan även för barn och närstående. Konsekvenserna är långvariga och påverkar trygghet, delaktighet och livskvalitet för hela befolkningen.
- I Finland rapporterades cirka 13 000 fall av våld i nära relationer till polisen under 2024, vilket motsvarar en ökning med 2% jämfört med föregående år. Av dessa berördes ungefär 12 500 offer: cirka 9 500 vuxna och 3 000 minderåriga. Bland de minderåriga var 51% flickor, och bland vuxna offer var 74% kvinnor. Cirka 75% av de misstänkta förövarna var män.
- Endast omkring 10% av våld i nära relationer kommer till myndigheternas kännedom, vilket visar på ett enormt mörkertal och behovet av förebyggande arbete.
- Våld i nära relationer utgör ett betydande folkhälso- och samhällsproblem. Enligt statsrådets publikation (2022) om kostnader för våld i parrelationer orsakar våldet direkta tilläggskostnader på cirka 150 miljoner euro per år i hälso- och sjukvården.
- Personer som utsatts för våld använder betydligt fler sote-tjänster än befolkningen i genomsnitt, och deras hälso- och sjukvårdskostnader är mer än dubbelt så höga.
- Våld i nära relationer avser handlingar riktade mot en nuvarande eller tidigare partner, barn, nära släkting eller annan person med nära anknytning. Det kan förekomma i alla typer av relationer och uttrycks i olika former, såsom fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, ekonomisk kontroll samt digital övervakning.
- Våldet tenderar att eskalera över tid och syftar till att utöva kontroll och makt över den utsatta personen.

Källa:

[År 2024 kom 13 000 våldsbrott i parrelationer eller nära relationer till myndigheternas kännedom](#)

[Våld i nära relationer ökar användningen av och kostnaderna för tjänster](#)

Lagar, direktiv och styrning av förebyggande arbete

- Det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer i Finland styrs av både internationella konventioner, EU-direktiv och nationell lagstiftning. Dessa regler förpliktar myndigheter att förebygga våld, skydda offer och samordna insatser.

Internationella ramar

- Den mest centrala är **Istanbulkonventionen** (Europarådets konvention om att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och våld i hemmet), som Finland ratificerade 2015. Den förpliktar staten att arbeta systematiskt med förebyggande åtgärder, skydd för offer och samordning mellan myndigheter. Även **Barnkonventionen** och **Lanzarotekonventionen** ställer krav på att barn skyddas mot alla former av våld och sexuella övergrepp. **EU-direktivet 2024/1385** är det första direktivet som specifikt ålägger medlemsstater att förbättra identifiering, stöd, rättsprocesser och skydd för offer för våld i nära relationer.

Nationell lagstiftning

- **Strafflagen** gör alla former av våld och övergrepp straffbara.
- **Barnskyddslagen** säkerställer att barn skyddas från risker, skador och bristande omsorg.
- **Lag om besöksförbud** ger möjlighet att förebygga hot, trakasserier och våld genom restriktiva åtgärder.
- Utöver dessa finns lagar som reglerar social- och hälsovårdens ansvar att förebygga skador och främja välbefinnande, barns rättigheter i vård och utbildning, samt tillgång till skyddshem och samordnade utredningar av våldsbrott.
- Exempel är **Hälso och sjukvårdslagen, socialvårdslagen, lag och elev- och studerandevård, lag och småbarnspedagogik** samt lagar om **skyddshemstjänster** och **utredningar av våld mot barn**.

Välfärdsområdets och kommunernas ansvar i våldsförebyggande arbete

- Välfärdsområden och komuner har ett lagstadgat ansvar att främja välfärd, hälsa och säkerhet samt att förebygga våld i nära relationer.
- Arbetet ska organiseras genom tydliga strukturer. Välfärdsområdet ska utse en våldsförebyggande koordinator eller motsvarande funktion och skapa tvärsektoriella arbetsgrupper. Ansvarsfördelningen ska vara förankrad i ledningen och integrerad i välfärdsstrategier och säkerhetsplaner.
- Det ska finnas en skriftlig plan för våldsförebyggande arbete som omfattar förebyggande insatser, tidig identifiering, akuta åtgärder och uppföljning. Standardiserade rutiner för att upptäcka och hantera våld ska införas i alla relevanta tjänster, såsom social- och hälsovård, skola och småbarnspedagogik.
- Välfärdsområden och kommuner ansvarar för att personalen har rätt kompetens. Detta innebär kontinuerlig utbildning och identifiering av våld, bemötande av offer och samarbete med andra aktörer. Utbildningen ska vara systematisk och återkommande.
- Det ska finnas jämlik tillgång till skyddshem, krisjourer och stödinsatser för alla målgrupper, inklusive barn, vuxna, äldre och personer med funktionsnedsättning. Skyddshemstjänster ska vara avgiftsfria och tillgängliga dygnet runt.
- Arbetet ska följas upp genom indikatorer och statistik.

[Ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaattorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi](#)

Regional lägesbild över våld i nära relationer

Indikationer på ökad risk för våld i nära relationer

- Trots att Österbotten uppvisar lägre indikatorer än riket, kan både positiva och negativa utvecklingstrender urskiljas.
- Den psykiska påfrestningen bland personer i åldern 20–64 år har minskat. Även andelen unga utanför utbildningssystemet samt antalet mottagare av utkomststöd har gått ned. Positivt är också att utkomststödet till unga har minskat.
- Samtidigt ökar arbetslösheten och långtidsarbetslösheten. Tillsammans med en ökning av placeringar av barn utanför hemmet samt en viss ökning av bostadslöshet utgör dessa faktorer risker som kräver ett fortsatt och förstärkt förebyggande arbete.

Uppföljningsindikatorer - ökad risk för våld i nära relationer

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
Ensamboende bostadslösa/ 1000 invånare, ind.483, år 2024	0,6 (0,5)	0,7 (0,6)
Barn 0–17 år som placerats utanför hemmet, % av befolkningen i samma ålder, ind.191, år 2024	0,9 (0,8)	1,6 (1,6)
Ungdomar 17–24 år personer utanför utbildningssystemet, % av befolkningen i samma ålder, ind.3219, år 2023	6,6 (7,1)	8,2 (8,3)
Utkomststödstagare under året, % av invånarna, ind.493, år 2024	4,4 (4,8)	6,7 (6,9)
18 - 24-åriga mottagare av utkomststöd, % av befolkningen i samma ålder, ind.405, år 2024	7,2 (8,1)	13,2 (14,0)
Arbetslösa, % av arbetskraften, ind.181, år 2024	6,5 (5,8)	10,8 (9,8)
Långtidsarbetslösa, % av de arbetslösa, ind.326, år 2024	25 (24,3)	33,6 (34,1)
25 - 64-åriga sjukpensionstagare, % av befolkningen i motsvarande ålder	4,9 (5,0)	5,8 (6,0)
Andelen personer som upplever betydande psykisk påfrestning (%), 20 - 64-åringar, ind.4355, år 2024	15,1 (20,0)	19,8 (19,3)
Andelen personer som upplever betydande psykisk påfrestning (%), 65 år och äldre, ind.4356, år 2024	8,4 (8,7)	9,7 (9,7)

Barn och unga

Sammanfattning

- Mobbning bland elever ligger i nivå med eller under landsgenomsnittet, men mobbning av vuxna i skolan har ökat och utgör ett riskområde. Diskriminering har minskat i gymnasiet och yrkesläroinstanser men är fortsatt högre än landet.
- Sexuella trakasserier och våld har minskat i högstadiet och andra stadiet och ligger under landsnivån, men lågstadiet sticker ut med fler rapporter om sexuella kommentarer och beröring.
- Verbala kränkningar och förödmjukelser har minskat men är fortsatt högre än landet. Hot om våld har minskat medan fysiskt våld från föräldrar kvarstår som ett problem.
- Det är av stor vikt att insatser mot mobbning i skolan priorieras, att förebyggande arbete kring sexuella övergrepp förstärks redan i lågstadiet samt att stöd till familjer för att minska psykiskt och fysiskt våld bibehålls och utvecklas.

Uppföljningsindikatorer –Barn och unga

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
MOBBNING		
Har mobbats i skolan minst en gång i veckan, % av eleverna i årskurs 4 och 5 , ind.4834, 2025 (2023).	7 (7)	9 (9)
Har mobbats i skolan minst en gång i veckan, % av eleverna i årskurs 8 och 9 , ind.1514, 2025 (2023).	7 (8)	8 (8)
Har mobbats i skolan minst en gång i veckan, % av studerandena i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.3913, 2025 (2023).	2 (2)	2 (2)
Har mobbats i skolan minst en gång i veckan, % av studerandena i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalten , ind. 3928, 2025 (2023).	4 (4)	4 (4)
Har upplevt diskriminering i skolan eller på fritiden, % av eleverna i årskurs 8-9 , ind. 3241, 2025. (2023).	34 (32)	34 (33)
Har upplevt diskriminering i skolan eller på fritiden, % av eleverna i årskurs 1-2 i gymnasiet , ind. 3242, 2025 (2023)	19 (24)	16 (22)
Har upplevt diskriminering i skolan eller på fritiden, % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroanstalten , ind. 3243, 2025 (2023)	19 (22)	17 (23)
Utsatts för mobbning i skolan av en vuxen i skolan under läsåret, % av eleverna i årskurs 4-5 , 2025 (2023).	12 (9)	14 (11)
Utsatts för mobbning i skolan av en vuxen i skolan under läsåret, % av eleverna i årskurs 8-9 , 2025 (2023).	15 (13)	19 (17)

Uppföljningsindikatorer –Barn och unga

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
Utsatts för mobbning i skolan av en vuxen i skolan under läsåret, % av eleverna i årskurs 1-2 i gymnasiet , 2025.	7 (6)	8 (7)
Utsatts för mobbning i skolan av en vuxen i skolan under läsåret, % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroanstalten , 2025.	9 (6)	11 (10)
SEXUELLT VÅLD		
Tagit emot sexuella kommentarer, förslag eller meddelanden eller blivit visad sexuellt bildmaterial under året, % av eleverna i årskurs 4 och 5 , ind.4888, 2025 (2023).	12 (12)	11 (11)
Upplevt sexuell beröring eller påtryckning att röra vid under året, % av eleverna i årskurs 4 och 5 , ind.4889, 2025 (2023).	5 (4)	4 (3)
Upplevt sexuella trakasserier i skolan under året, % av eleverna i årkurs 8 och 9 , ind.4781, 2025 (2023).	5 (7)	6 (6)
Upplevt sexuella trakasserier i skolan under året, % av eleverna i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.4783, 2025 (2023).	1 (1)	2 (2)
Upplevt sexuella trakasserier i skolan under året, % av eleverna i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalten . Ind.4782, 2025 (2023).	2 (4)	4 (4)
Upplevt sexuellt våld under året, % av eleverna i årskurs 8 och 9 ind.4941, 2025 (2023).	8 (10)	9 (9)
Upplevt sexuellt våld under året, % av eleverna i årskurs 1 och 2 i gymnasiet , ind.4942, 2025 (2023).	7 (8)	7 (8)
Upplevt sexuellt våld under året, % av eleverna i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter , ind.4943, 2025 (2023).	8 (10)	9 (10)

Uppföljningsindikatorer –Barn och unga

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
Upplevt störande sexuella förslag eller sexuella trakasserier under året, % av eleverna i årskurs 8 och 9. ind.4938, 2025 (2023).	17 (28)	22 (29)
Upplevt störande sexuella förslag eller sexuella trakasserier under året, % av eleverna i årskurs 1 och 2 i gymnasiet . Ind.4939, 2025 (2023).	17 (30)	22 (31)
Upplevt störande sexuella förslag eller sexuella trakasserier under året, % av eleverna i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter . Ind.4940, 2025 (2023).	14 (23)	20 (26)
Upplevt sexuella trakasserier i en offentlig lokal under året, % av eleverna i årskurs 8-9 , 2025.	6 (19)	10 (14)
Upplevt sexuella trakasserier i en offentlig lokal under året, % av eleverna i årskurs 1-2 vid gymnasiet , 2025.	8 (15)	13 (17)
Upplevt sexuella trakasserier i en offentlig lokal under året, % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroanstalter , 2025.	6 (10)	10 (13)
Upplevt sexuella trakasserier per telefon eller på internet under året, % av eleverna i årskurs 8-9 , 2025	12 (24)	15 (24)
Upplevt sexuella trakasserier per telefon eller på internet under året, % av eleverna i årskurs 1-2 i gymnasiet , 2025.	12 (23)	15 (24)
Upplevt sexuella trakasserier per telefon eller på internet under året, % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroanstalter , 2025.	10 (20)	15 (22)
VÅLD		
Utsatts för psykiskt våld av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under året, % av eleverna i årskurs 4 och 5 . ind.4891, 2023.	36	28

Uppföljningsindikatorer –Barn och unga

Indikator	Österbottens välfrädsområde	Hela landet
Utsatts för psykiskt våld av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under året, % av eleverna i årskurs 8-9. Ind. 4959, 2023.	36	30
Utsatts för psykiskt våld av föräldrarna under året, % av eleverna i årskurs 1 och 2 i gymnasiet. Ind.4960, 2023.	35	31
Utsatts för psykiskt våld av föräldrarna under året, % av eleverna i årskurs 1 och 2 vid yrkesläroanstalter. Ind.4961, 2023.	29	23
Sårats med ord av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året % av eleverna i årskurs 4-5, 2025.	16 (24)	10 (14)
Sårats med ord av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året % av eleverna i årskurs 8-9, 2025.	28 (31)	20 (25)
Sårats med ord av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året % av eleverna i årskurs 1-2 i gymnasiet, 2025.	24 (31)	19 (26)
Sårats med ord av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroanstalter, 2025.	20 (25)	15 (19)
Förödmjukats eller skämts ut av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året, % av eleverna i årskurs 4-5, 2025.	10 (19)	10 (17)
Förödmjukats eller skämts ut av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året, % av eleverna i årskurs 8-9, 2025.	13 (20)	11 (17)
Förödmjukats eller skämts ut av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året, % av eleverna i årskurs 1-2 i gymnasiet, 2025.	11 (16)	9 (14)
Förödmjukats eller skämts ut av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året, % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroanstalter, 2025.	10 (13)	8 (11)

Uppföljningsindikatorer –Barn och unga

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
Hotats med våld av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året, % av eleverna i årskurs 4-5 , 2025.	2 (2)	2 (3)
Hotats med våld av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året, % av eleverna i årskurs 8-9 , 2025.	3 (5)	4 (5)
Hotats med våld av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året, % av eleverna i årskurs 1-2 i gymnasiet , 2025.	2 (3)	2 (3)
Hotats med våld av föräldrarna eller andra vårdande vuxen under det senaste året, % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroanstalter , 2025.	3 (5)	3 (4)
Upplevt fysiskt hot under året, % av eleverna i årskurs 4-5 , 2025.	13 (13)	15 (16)
Upplevt fysiskt hot under året, % av eleverna i årskurs 8-9 , ind.3907, 2025.	12 (16)	15 (18)
Upplevt fysiskt hot under året, % av eleverna i årskurs 1-2 vid gymnasiet , ind. 3926, 2025.	8 (8)	9 (10)
Upplevt fysiskt hot under året, % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroinstanser , 3941, 2025.	11 (9)	13 (14)
Upplevt föräldrarnas fysiska våld under året, % av eleverna i årskurs 4-5 , ind. 4890, 2025.	13 (17)	12 (16)
Upplevt föräldrarnas fysiska våld under året, % av eleverna i årskurs 8-9 , ind. 4965, 2025.	9 (12)	9 (12)
Upplevt föräldrarnas fysiska våld under året, % av eleverna i årskurs 1-2 i gymnasiet , ind. 4957, 2025.	6 (8)	5 (8)
Upplevt föräldrarnas fysiska våld under året, % av eleverna i årskurs 1-2 vid yrkesläroanstalter , ind. 4958, 2025.	6 (7)	5 (7)

Våld i nära relationer, personer i arbetsför ålder

- Andelen arbetsföra som upplever fysisk eller psykiskt våld i nära relationer i Österbottens välfärdsområde är något lägre än landet som helhet. Detta gäller för både kvinnor och män
- Samtidigt framgår det att kvinnor i arbetsför ålder fortfarande är betydligt mer utsatta än män, vilket är en tydlig könsskillnad som även återspeglas nationellt
- Det förebyggande arbetet bör därför fortsätta att stärka de insatser som verkar i regionen, samtidigt som särskilt uppmärksamhet riktas mot utsattheten bland kvinnor.

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
Andel som upplevt fysiskt eller psykiskt våld i nära relationer (%), 20-64-åringar. Ind.3281, år 2024 (2022).	9 (7,6)	10,4 (8,2)
Andelen som upplevt sitt dagliga liv som otryggt (%), 20-64-åringar. Ind.5577, år 2024 (2022).	3,8 (5,1)	4,8 (4,1)

Våld i nära relationer hos äldre

- Andelen äldre som upplever fysiskt eller psykiskt våld i nära relationer i Österbottens välfärdsområde är lägre än i landet som helhet. Detta gäller både kvinnor och män.
- Samtidigt kvarstår den könsskillnad som syns nationellt, kvinnor utsätts i högre grad än män även bland de äldre.
- Det förebyggande arbetet bör därför fortsätta att stärka de insatser som verkar i regionen, samtidigt som särskild uppmärksamhet riktas mot utsattheten bland äldre kvinnor.

Indikator	Österbottens välfärdsområde	Hela landet
Andel som upplevt fysiskt eller psykiskt våld i nära relationer (%), 65 år och äldre. Ind.3282, år 2022.	2,4	3,6
Andelen som upplevt sitt dagliga liv som otryggt (%), 65 år och äldre. Ind.5578, år 2024 (2022).	2,4 (2,0)	3,9 (4,6)

4. Strukturer och nätverk

Nationell ledning av förebyggande rusmedelsarbete och våld i nära relation

- Social- och hälsovårdsministeriet (SHM) leder arbetet på riksnivå.
- Institutet för hälsa och välfärd (THL) utvecklar och styr på riksnivå i samarbete med andra myndigheter.
- Tillstånds- och tillsynsverket styr, planerar och utvecklar i samarbete med andra myndigheter samt stöder vid genomförandet och utvecklandet av det förebyggande rusmedelsarbetet.

Strukturer för förebyggande arbete inom välfärdsområdet

- **Styrelsen för Österbottens välfärdsområde** leder och beslutar om strategiska riktlinjer
- **HYTE-sektionen** ansvarar för främjande av hälsa och välfärd, inklusive rusmedelsförebyggande arbete
- **Sektordirektörerna** säkerställer att arbetet integreras i respektive sektor
- **Sektorstyrgrupper** för barn och familjer, arbetsföra och äldre – stöder och följer upp insatser
- **Mångprofessionella arbetsgrupper** arbetar med psykisk hälsa, rusmedel, spel och våld i nära relation för olika åldersgrupper
- **Kontaktpersoner och koordinators** samordnar arbetet, följer upp och rapporterar till ledningen
- **Tre regionala tvärsektoriella grupper**; samverkan mellan välfärdsområdet, kommuner och tredje sektorn stärker samarbetet mellan olika aktörer och det förebyggande arbetet regionalt

Styrelsen för Österbottens välfärdsområde

HYTE-sektionen

Sektordirektörerna

Sektorstyrgrupp
för barn, unga och
familjer

Sektorstyrgrupp
för arbetsföra

Sektorstyrgrupp
för äldre

Mångprofessionella arbetsgrupper

-psykisk hälsa, rusmedel, spel om pengar, våld i nära relation

Barn, unga, unga vuxna	Personer i	Seniorer 65 år +
0-23 år och familjer	arbetsför ålder 24-64 år	

Kontaktpersoner; ept- koordinator, koordinator för våldsförebyggande arbete och ansvarsperson för främjande av psykisk hälsa

Tre regionala tvärsektoriella arbetsgrupper;
Välfärdsområdet, kommuner och tredje sektorns aktörer

Strukturer för förebyggande rusmedelsarbete inom kommunerna

Lagstadgat organ som leder och ansvarar för ett långsiktigt och strategiskt arbete

Mångprofessionella arbetsgrupp för psykisk hälsa, rusmedel, spel om pengar och våld i nära relation

Ansvarsperson/er för förebyggande rusmedelsarbete och förebyggande av våld i nära relation samordnar och följer upp arbetet samt rapporterar till lagstadgade organet årligen

Handlingsplan innehållande rusmedelsförebyggande arbete och förebyggande av våld i nära relation som styr arbetet

Tre regionala tvärsektoriella arbetsgrupper; välfärdsområdet, kommuner och tredje sektorns aktörer stärker samarbetet och det förebyggande arbetet regionalt

Nätverk för förebyggande arbete i Österbotten

5. Mål och åtgärder 2026-2029

Mål och åtgärder 2026–2029, strukturer och policyn

Mål	Åtgärder	Mätare	Arbetsfördelning / ansvar
Ledningen av det förebyggande arbetet (rusmedel och våld i nära relation), tvärasektoriellt samarbete och planering genomförs i enlighet med lagens bestämmelse.	Kommunen och välfärdsområdet utser: 1) organ för förebyggande arbete, 2) en tvärasektoriell arbetsgrupp, 3) kontaktperson för förebyggande arbete. Arbetsbild och ansvarsområden för punkt 1-3 fastställs.	Namngiven ansvarig enhet, arbetsgrupp och kontaktperson, JA/NEJ. Dokumenterade möten och planer, JA/NEJ. Arbetsbild och ansvarsområden för punkt 1-3 har fastställts, JA/NEJ.	Välfärdsområde Kommun
Förebyggande arbete är en del av främjandet av hälsa och välbefinnande i alla verksamhetsmiljöer.	Förebyggande arbete integreras inom samtliga verksamhetsområden genom tydliga handlingsmodeller och policys. Kontinuerlig uppföljning och rapportering av läget inom sina områden säkerställs. Målsättningar och resurser är en del av strategiska dokument. Samarbete sker med interna och externa aktörer.	Förebyggande arbetet har integrerats inom samtliga verksamhetsområden, JA/NEJ. Kontinuerlig uppföljning och rapportering av förebyggande planen gjord, JA/NEJ. Målsättningar och resurser är en del av strategiska dokument, JA/NEJ.	Välfärdsområde Kommun Föreningar/organisationer Företag Församlingar
Bygga starka nätverk mellan hälso- och sjukvård, socialvård, kommuner, organisationer och föreningar samt församlingarna.	Införa regelbundna nätverksmöten där gemensamma mål, visioner och ansvarsfördelning fastställs. Skapa plattform för dialog och samverkan. Bygga relationer genom utbildning och kompetensutbyte. Stöd till föreningar som bedriver förebyggande verksamhet	Antalet nätverksträffar som arrangerats. Mål och visioner och ansvarsfördelning har fastställts, JA/NEJ. Plattform för dialog och samverkan har skapats, JA/NEJ. Utbildningar och kompetensutbyte har skett, JA/NEJ. Bidrag och praktisk hjälp (t.ex. utrymmen) har erbjudits föreningar, JA/NEJ.	Välfärdsområde, regionalt Kommun, lokalt Föreningar/organisationer Företag Församlingar

Mål och åtgärder 2026–2029, strukturer och policyn

Mål	Åtgärder	Mätare	Arbetsfördelning / ansvar
Vi stärker och upprätthåller yrkespersoners kompetens inom rusmedel, våld i nära relationer och spel om pengar, med hänsyn till olika åldersgrupper, närstående samt riskgrupper.	Personal erbjuds fortbildning, introduktionsutbildning och evidensbaserat material.	Antalet utbildningar och samordningsdagar. Antal deltagare under fortbildningarna. Evidensbaserade verktyg har implementerats, JA/NEJ.	Välfärdsområde Kommuner Föreningar/organisationer
Stigmatiseringen minskar kring substansbruk, spel om pengar och våld i nära relationer bland alla åldersgrupper.	Skapa gemensam strategi och målbild, öka kunskapen och medvetenheten bland yrkesverksamma, ha öppna och tillgängliga samtal, stärka samarbetsnätverk, anpassa stöd och tjänster efter individens behov, bygga upp förtroendet till stödinstitutioner. Använda erfarenhetsexperten och positiva berättelser för att skapa förståelse och minska stigma.	Gemensamma strategier och målbilder har skapats, JA/NEJ. Yrkesverksamma har fått en ökad kunskap och medvetenhet om stigmatisering, JA/NEJ. Samarbetsnätverk har skapats, JA/NEJ. Individanpassat stöd har erbjudits och nått målgruppen, JA/NEJ. (Antal, deltagare och feedback) Antal berättelser, kampanjernas täckning, feedbackblankett efter tillfället.	Välfärdsområde Kommun Föreningar/ organisationer Erfarenhetsexperten Församlingar.
I Österbottens välfärdsområde finns strukturer och verksamhetsmodeller för multiprofessionellt riskbedömningsarbete (MARAK) för att bedöma våldsrisker och upprätta säkerhetsplaner.	Etablera en MARAK-styrgrupp med representanter från socialvård, hälso- och sjukvård, polis och tredje sektorn. Utarbeta och implementera remissvägar till MARAK från alla relevanta aktörer. Säkerställa utbildning för yrkespersonal i riskbedömning och MARAK-processen.	MARAK-struktur etablerad (Ja/Nej) Antal MARAK-möten per år. Antal ärenden som behandlats i MARAK	Välfärdsområdet Föreningar/organisationer Polisen

Mål och åtgärder 2026–2029, barn (0-12 år) och barnfamiljer

Mål	Åtgärder	Mätare	Arbetsfördelning / ansvar
Barns och vårdnadshavare har ökad kunskap om skadeverkningar av rusmedel, spel och våld i nära relationer samt dess konsekvenser.	Evidensbaserad åldersanpassad och kultursensitiv information riktad till barn och vårdnadshavare genom gemensamma kampanjer, föreläsningar och evenemang. Kunskap kring ekonomi och risk-/skyddsfaktorer stärks.	Kampanjer, föreläsningar och evenemang har arrangerats årligen, JA/NEJ. (Antal, deltagare och feedback)	Välfärdsområdet Kommun Organisationer och föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, Avokki, FRIDA, brottsofferjouren).
Stöd för föräldraskap i frågor kring rusmedel, spel och trygga relationer.	Vårdnadshavare får verktyg för att hantera känslor, konflikter och samtal kring rusmedel, spel och trygga relationer, t.ex. att ordna gemensamma aktiviteter för barn och vårdnadshavare. Skapa nätverk för socialt stöd och samverkan mellan föräldrar, t.ex. samtalsgrupper med olika teman.	Verktyg och aktivitet för 0-6 år har erbjudits/ordnats, JA/NEJ. Verktyg och aktivitet för 7-12 år har erbjudits/ordnats, JA/NEJ. (Antal, deltagare och feedback) Antal nätverkstillfällen, deltagandegrad och föräldrars upplevelse av stöd.	Välfärdsområde Kommun Organisationer och föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, Pelituki, Avokki, FRIDA). Välfärdsområde Organisationer, föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, folkhälsan) och församlingar.
Barns känslomässiga färdigheter stärks.	Evidensbaserade metoder, tillsammans med aktiviteter som främjar delaktighet, kreativitet, känslohantering och social växelverkan arrangeras. Mobbningsförebyggande arbete, inkl. diskussioner om grupstryck.	Evidensbaserade metoder används, JA/NEJ. Uppge vilka metoder. Aktiviteter som främjar delaktighet, kreativitet, känslohantering och social växelverkan arrangeras, JA/NEJ. Mobbningsförebyggande arbete och uppföljning av status har gjorts, JA/NEJ.	Välfärdsområdet Kommun Organisationer, föreningar (t.ex. Barnavårdsföreningen, Drogfri ungdom, NHT, USM, FinFami) och församlingar. Välfärdsområde Kommun Organisationer och föreningar (t.ex. NHT, USM, Folkhälsan) och församlingar.

Mål och åtgärder 2026–2029, unga och unga vuxna (13-23 år)

Mål	Åtgärder	Mätare	Arbetsfördelning / ansvar
Kunnande ökar om skadeverkningar av rusmedelsanvändning, digitalt spelande och spel om pengar samt riskfaktorer som påverkar det egna välbefinnandet. Unga har ökad kunskap om våld i nära relationer, gränser, samtycke och hälsosamma relationer	Evidensbaserad och kultursensitiv information riktad till unga, unga vuxna och vårdnadshavare genom gemensamma kampanjer, föreläsningar och evenemang. Kunskap kring ekonomi och risk-/skyddsfaktorer stärks.	Antal genomförda kampanjer/föreläsningar/eventemang. Antal visningar och interaktioner på sociala medier, webbplatser och andra digitala plattformar.	Välfärdsområdet Kommun Organisationer och föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, Kris-Österbotten).
Unga och unga vuxnas känslomässiga färdigheter samt psykiska välbefinnande stärks.	Stöd och verktyg som främjar självkänsla, självkännedom och känslohantering erbjuds. Stöd vid övergångar i livet (grundskolan, andra stadiet, flytta hemifrån) erbjuds, t.ex. mentorprogram där äldre ungdomar kan guida yngre, livshanteringskurser.	Evidensbaserade metoder används, JA/NEJ. Hälsa i skolan resultat har följts upp, JA/NEJ. Både fysiska och digitala mötesplatser har skapats, JA/NEJ. Feedback från deltagare.	Välfärdsområdet Kommun Organisationer och föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, Barnavårdsföreningen, Folkhälsan, FRIDA, Avokki Drogfri ungdom). Välfärdsområdet Kommun Föregångarna Organisationer och föreningar
Stöd och sociala nätverk för vårdnadshavare skapas.	Sociala nätverk för vårdnadshavare samt föräldrastöd skapas genom träffar med olika teman, såsom; tonåringens psykiska utveckling, rusmedel och spel, föräldraskap i tonåren, trygga relationer, hur ta rusmedel och spelande till tals.	Föräldraträffar med olika teman har ordnats, JA/NEJ. (Antal träffar och deltagare, feedback)	Välfärdsområdet Kommun Organisationer, föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, Folkhälsan) och församlingar.
Meningsfulla fritidsaktiviteter skapas.	Erbjuda kostnadsfria och lättillgängliga idrotts-, kultur- och hobbyaktiviteter genom att göra målgruppen delaktig i valet av utbud. Erbjuda unga och unga vuxna digitala och fysiska rusmedelsfria mötesplatser med trygga och positiva vuxna.	Det ordnas heltäckande kostnadsfria aktiviteter, JA/NEJ Antal deltagare och feedback från deltagare. Statistik över ungdomsarbete i Finland följs upp, JA/NEJ. Både fysiska och digitala mötesplatser har skapats, JA/NEJ. Feedback från deltagare.	Kommun Fria bildningen, organisationer och föreningar (t.ex. USM, FinFami, KRIS-Österbotten) samt församlingar. Kommun Organisationer och föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, KRIS-Österbotten, Decibel, Mieli, Årligt talat) samt församlingar.

Mål och åtgärder 2026–2029, för personer i arbetsför ålder (24-64 år)

Mål	Åtgärder	Mätare	Arbetsfördelning / ansvar
Vuxnas kunskap om skadeverkningar av rusmedelsanvändning, digitalt spelande och spel om pengar samt om våld i nära relationer, riskfaktorer och var man kan få hjälp ökar.	Evidensbaserad och kultursensitiv information genom gemensamma kampanjer, föreläsningar och evenemang. Förbättra tillgången till digital information om tjänster relaterade till rusmedelsbruk, digitalt spelande och spel om pengar samt våld i nära relationer, såsom ekonomisk rådgivning, samt stöd- och vårdtjänster.	Antal genomförda kampanjer/föreläsningar/evenemang. Antal visningar och interaktioner på sociala medier, webbplatser och andra digitala plattformar. Digitala informationspaket finns tillgängliga, JA/NEJ. (Antal användare, feedback).	Kommun Välfärdsområdet Fria bildningen, Utbildningsanstalter, Företagshälsovården, TE/sysselsättning, organisationer, föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, Kris-Österbotten, Avokki, FRIDA, brottsofferjouren) och företag (apotek) samt media. Kommun Välfärdsområdet Organisationer och föreningar (t.ex. USM, Kris-Österbotten, Avokki).
Stärka anhörigas möjligheter till stödtjänster.	Erbjuda tillgänglig information om stödtjänster och kunskap om konsekvenserna av anhörighet.	Information om stödtjänster för anhöriga finns lättillgängligt, JA/NEJ. Kunskap om konsekvenserna av anhörighet har erbjudits, JA/NEJ.	Kommun Välfärdsområdet Organisationer och föreningar (t.ex. USM, Avokki, FRIDA, FinFami).
Att alla arbetsplatser har ett uppdaterat rusmedelsprogram med förebyggande insatser och att personalen är informerad om programmet och hälsofrämjande möjligheter.	Informera om arbetsplatsens rusmedelsprogram (inkl. förebyggande arbete) till all personal. Arbetsplatser erbjuder information om lokala hälsofrämjande aktiviteter, möjlighet till frivilligarbete och stöd vid pensionering. Uppmärksamma risker kopplade till ökad alkoholkonsumtion och spel om pengar, särskilt vid livsförändringar.	Rusmedelsplanen uppdateras regelbundet, JA/NEJ. Genomgång av rusmedelsprogrammet görs med personalen årligen, JA/NEJ. Antal informationsinsatser och antal nådda deltagare. Uppföljning inom företagshälsovården (remisser, rådgivning, deltagande).	Arbetsgivare och HR Företagshälsovården och föreningar (t.ex. USM). Arbetsgivaren Företagshälsovården Organisationer och föreningar (t.ex. USM, FinFami).
Meningsfull fritid	Skapa möjligheter till mötesplatser för att främja hälsa & välbefinnande i vardagen. Erbjud och lättillgängliga idrotts-, kultur- och hobbyaktiviteter med låg tröskel.	Möjligheter till mötesplatser har ordnats, JA/NEJ. (Användarvänlighet, antalet nya, feedback) Ett utbud av aktiviteter finns för personer i arbetsför ålder, JA/NEJ	Kommun Fria bildningen, Övph, organisationer, föreningar (t.ex. USM, FinFami) och församlingar. Kommun Organisationer, föreningar (t.ex. USM, FinFami, Kris-Österbotten, Föregångarna, A klita, Mähie) och församlingar.

Mål och åtgärder 2026-2029, Seniorer (65 år +)

Mål	Åtgärdsförslag	Mätare	Arbetsfördelning / ansvar
Seniorers medvetenhet om skadeverkningar av läkemedel, rusmedelsanvändning och spel om pengar samt om våld i nära relationer och dess olika former ökar.	Evidensbaserad och kultursensitiv information genom gemensamma kampanjer, broschyrer, digitala kanaler, gruppverksamhet, föreläsningar och evenemang. Informationen når både hemmaboende och aktiva seniorer.	Antal årligen genomförda kampanjer/föreläsningar/evenemang. Möjlighet att ge feedback.	Kommun Välfärdsområdet Fria bildningen, organisationer, föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, Avokki, Brottsofferjouren) och församlingen samt företag (apotek). Media.
Tidig identifiering av våld mot äldre och riskbruk av rusmedel samt tidigt ingripande.	Informera invånarna om tidiga tecken på våld och riskbruk, hur man tar upp frågor om våld, rusmedel och spel om pengar i samtal samt hur man hänvisar till tillgängliga stödtjänster.	Information har tilldelats invånarna årligen, JA/NEJ.	Välfärdsområdet Kommun Organisationer och föreningar Församlingar
Anhörigas roll stärks.	Utveckla informationsmaterial riktat till anhöriga om att identifiera, hur ta till tals och hur söka hjälp, både till sin partner och sig själv.	Informationsmaterial har utvecklats och finns lättillgängligt, JA/NEJ. (Anhörigas möjlighet till feedback.)	Välfärdsområdet Kommun Organisationer och föreningar (t.ex. NHT, USM, FinFami, Kris-Österbotten, Avokki, Brottsofferjouren).
Erbjuda meningsfulla aktiviteter med hänsyn till funktionsförmåga.	Skapa möjligheter till mötesplatser för att främja hälsa & välbefinnande i vardagen. Erbjuda och informera om lågröskelaktiviteter inom motion, kultur och fritidsverksamhet samt volontärarbete.	Möjligheter till mötesplatser har ordnats, JA/NEJ. Ett utbud av aktiviteter finns för seniorer, JA/NEJ. (Antal deltagare, feedback)	Kommun Välfärdsområdet Fria bildningen, organisationer, föreningar och församlingar. Kommun Fria bildningen, organisationer och föreningar.

Förebyggande arbete hör till alla!

Det förebyggande arbetet är en investering i människors hälsa, trygghet och livskvalitet.

Genom samarbete, kunskap och mod att agera kan vi tillsammans skapa ett samhälle där problem med rusmedel och våld i nära relationer förebyggs innan de uppstår.

Denna plan är ett levande dokument – ett stöd för gemensamma insatser och en påminnelse om att varje möte gör skillnad. Tillsammans bygger vi en tryggare framtid för våra invånare i Österbotten.

Herrgård N. & Raiskinmäki P., 2025

Bilaga 1: Fyra vindars handlingsmodell

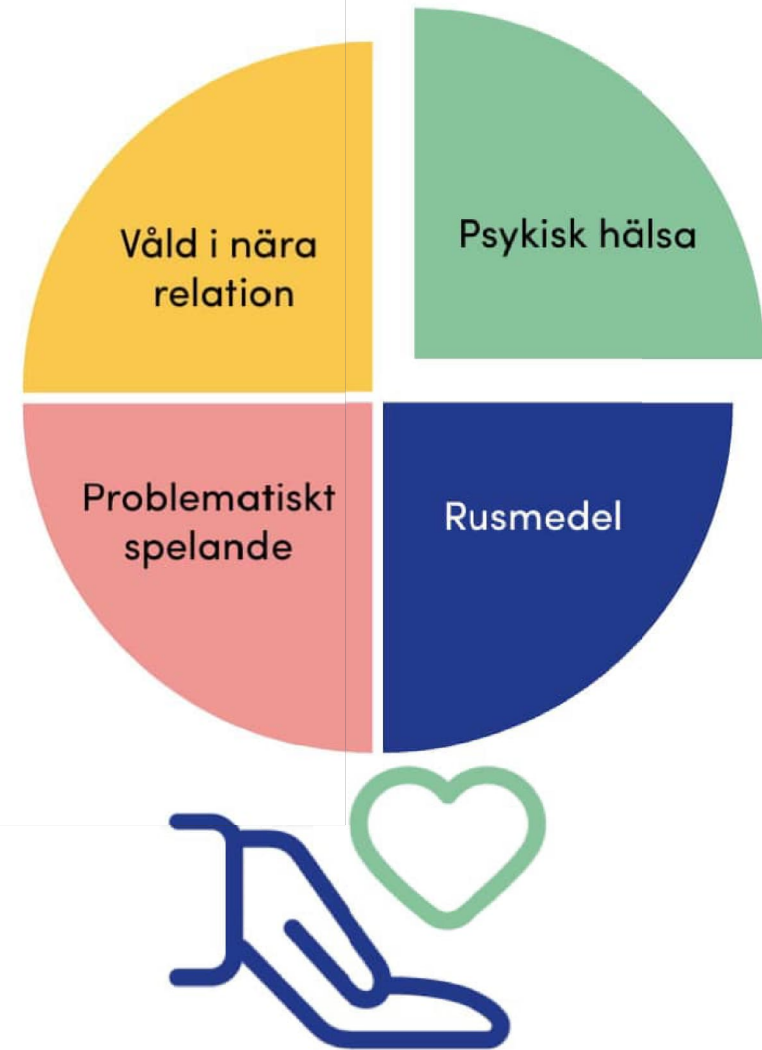
Tillsammans jobbar vi förebyggande

Målet med handlingsmodellen Fyra vindar är att förebygga:

- Försämrad psykisk hälsa
- Skador orsakade av rusmedel
- Problematiskt spelande
- Våld i nära relationer

Genom att förebygga dessa fenomen förebygger vi också dödsfall som är kopplade till dem, såsom olycksfall, självmord, överdoser samt familjetragedier och våldsrelaterade dödsfall.

Fyra Vindars-handlingsmodell är en modell för att ta upp frågor. Tanken är att om ett av Fyra Vindars problem identifieras, bör även möjliga tecken till de andra vindarna kartläggas.

Bilaga 2: Strukturer för rusmedelsförebyggande arbete i kommunerna i Österbotten

Kommun	Lagstadgad nämnd för förebyggande rusmedelsarbete	Multidisciplinär grupp som genomför förebyggande rusmedelsarbete	Kontaktperson med ansvar för förebyggande rusmedelsarbete	Verksamhetsplan som inkluderar förebyggande rusmedelsarbete
Kronoby	Sektionen för livskvalitet	Rusmedelsförebyggande arbetsgrupp.	Fritidskoordinator Hanna Aarnio.	Välfärdsplan och strategi för rusmedelsförebyggande arbete.
Larsmo	Sektionen för välfärdstjänster.	Arbetsgrupp för rusmedelsförebyggande arbete. .	Chef för välfärdstjänster Caroline Smedberg.	Välfärdsplanen.
Pedersöre	Sektionen för välfärdstjänster.	Sektoröverskridande arbetsgrupp för välfärdsarbete.	Kultur- och välfärdschef Ulrika Stenmark.	Välfärdsplanen.
Jakobstad	Nämnden för bildning och välfärd.	Sektoröverskridande arbetsgrupp för välfärdsarbete.	Chef för idrotts- och välfärdstjänster Fredric Portin.	Välfärdsplanen.
Nykarleby	Välfärdsnämnden.	Arbetsgrupp för rusmedelsförebyggande arbete. .	Välfärdschef Kiti Lindén.	Välfärdsplanen.
Vörå	Nämnden för livskvalitet.	Välfärdsteamet.	Välfärdsdirektör Heidi Nyman.	Välfärdsplan.
Korsholm	Välfärdsutskottet.	Rusmedelsförebyggande arbetsgruppen (barn och unga samt för vuxna och äldre).	Rusmedelsförebyggande koordinator Hannah Skogström.	Rusmedelsförebyggande plan är en del av välfärdsplanen.

Kommun	Lagstadgad nämnd för förebyggande rusmedelsarbete	Multidisciplinär grupp som genomför förebyggande rusmedelsarbete	Kontaktperson med ansvar för förebyggande rusmedelsarbete	Verksamhetsplan som inkluderar förebyggande rusmedelsarbete
Vasa	Stadsstyrelsens välfärdssektion.	Tvärsektoriellt nätverkssamarbete, grupper för välfärdsplanen, erbjudandegruppen (Pakka) samt arbetsgrupper inom olika sektorer.	Verksamhetsledare för förebyggande rusmedelsarbete Merja Huttunen-Metsi.	Välfärdsplanen fungerar också som plan för det förebyggande rusmedelsarbetet, och planer som innehåller förebyggande rusmedelsarbete finns inom olika sektorer.
Laihela	Välfärdsnämnden.	Rusmedelsförebyggande arbetsgrupp	Välfärdschef Marikki Forell.	Välfärdsplan
Malax	Fritidsnämnden	Effekt-gruppen	Ungdoms- och fritidskoordinator Kristoffer Nykopp	Plan för fritidsverksamhet 2026-2029 (under arbetet)
Korsnäs	Bildningsnämnden.	Styrgruppen för främjande av hälsa och välfärd. Effektgruppen gemensam med Malax kommun.	Välfärdskoordinatör Terese Lundén.	Välfärdsplanen.
Närpes	Nämnden för fritid och fri bildning.	Stadens ledningsgrupp.	Idrottansvarig Ida Hautaoja.	Närpes stads välfärdsplan, Handlingsplan för förebyggande rusmedelsarbete.
Kaskö	Stadsstyrelsen	Arbetsgrupp för välfärdsarbete	Välfärds- och personalchef Mari Hiltula.	Kaskisen kaupungin työntekijöiden päihdeohjelma.

Bilaga 3: Resultat från mognadsanalys för ledningen av det rusmedelsförebyggande arbetet i Österbottens välfärdsområde och kommunerna, 10/2025

2.2.2024

Sammandrag av rusmedelsförebyggande mognadsanalys

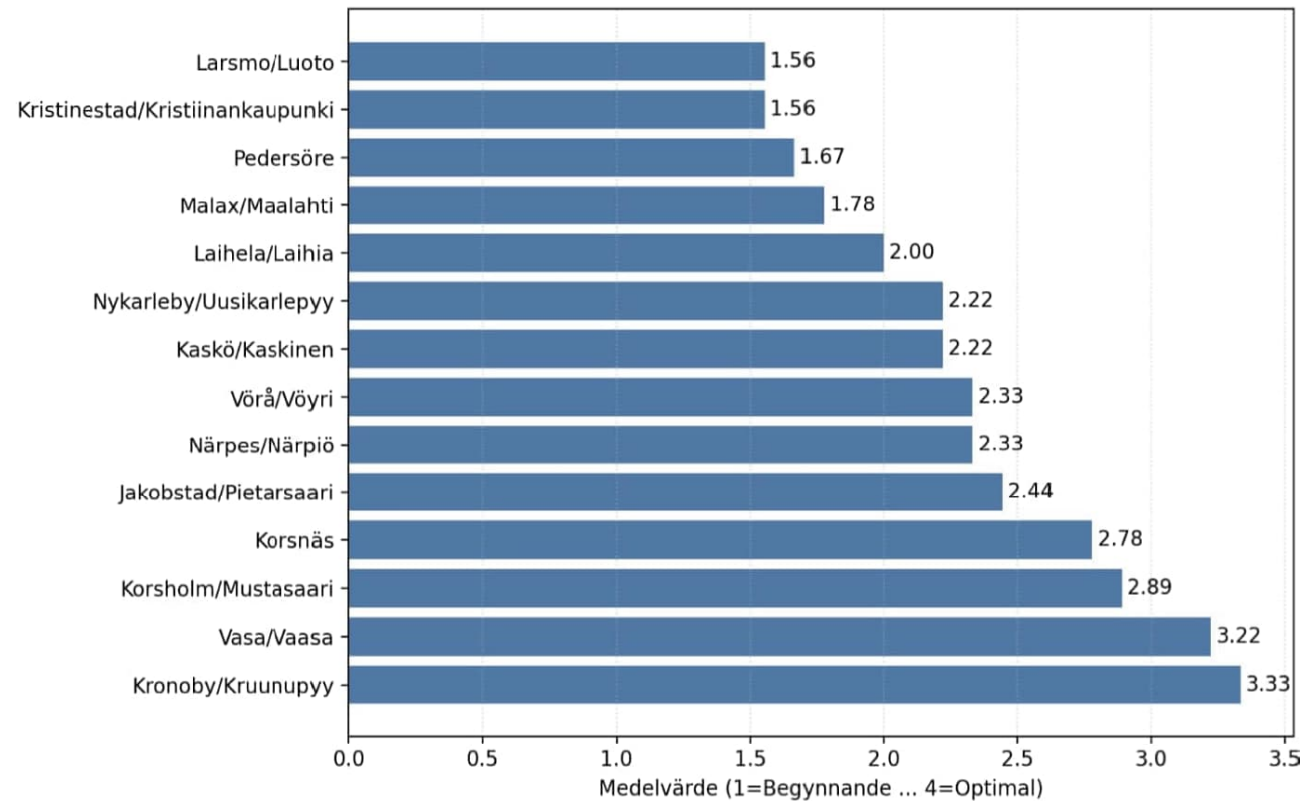
Österbotten välfärdsområde och kommunerna, 10/2025

✓	Begynnande	Framåtskridande	Bra	Optimalt
1. Strategisk orientering	Larsmo, Pedersöre, Malax, Kristinestad	Jakobstad, Nykarleby, Vörå, Kaskö, välfärdsområdet	Kronoby, Korsholm, Laihela, Korsnäs, Närpes	Vasa
2. Målens precision och mätbarhet	Larsmo, Pedersöre, Laihela, Malax, Kristinestad	Nykarleby, Vörå, Närpes, Kaskö, välfärdsområdet	Kronoby, Jakobstad, Korsholm, Vasa, Korsnäs	
3. Delaktighet i utarbetandet av den plan som styr verksamheten		Larsmo, Pedersöre, Nykarleby, Korsholm, Laihela, Malax Korsnäs, Kaskö	Vörå, Närpes, Kristinestad	Kronoby, Jakobstad, Vasa, välfärdsområdet
4. Samarbete och partnerskap		Larsmo, Pedersöre, Jakobstad, Nykarleby, Korsnäs, Närpes, Kaskö, välfärdsområdet	Kronoby, Vörå, Korsholm, Laihela, Vasa, Malax, Kristinestad	
5. Beaktande av ojämlikhet	Larsmo, Pedersöre, Malax, Kristinestad	Nykarleby, Vörå, Laihela, Vasa, Närpes, välfärdsområdet	Kronoby, Jakobstad, Korsholm, Korsnäs, Kaskö	
6. Identifiering av risker och riskgrupper		Larsmo, Pedersöre, Nykarleby, Laihela, Malax, Närpes, Kaskö, Kristinestad, välfärdsområdet	Kronoby, Jakobstad, Vörå, Korsholm, Vasa, Korsnäs	
7. Kunskapsbaserad styrning	Jakobstad, Laihela, Kristinestad	Larsmo, Pedersöre, Vörå, Malax, Närpes, välfärdsområdet	Kronoby, Nykarleby, Korsholm, Vasa, Korsnäs, Kaskö	
8. Resurser	Kristinestad, välfärdsområdet	Larsmo, Pedersöre, Jakobstad, Nykarleby, Vörå, Kaskö	Korsholm, Laihela, Vasa, Malax, Korsnäs, Närpes	Kronoby
9. Uppföljning, utvärdering och rapportering	Larsmo, Laihela, Malax, Kristinestad	Pedersöre, Jakobstad, Vörå, Närpes, Kaskö	Nykarleby, Korsholm, Korsnäs, välfärdsområdet	Kronoby, Vasa

Soveltaen: Harju-Kivinen, Raija (2021). Ehkäisevän päihdetyön tiedolla johtamisen hanke (EPTT), Keski-Suomen sairaanhoitopiiri.

Medelvärde per kommun

Välmående genom livet. Hyvinvointia läpi elämän.

Österbottens välfärdsområde
Pohjanmaan hyvinvointialue